

УДК 1:39:572.028

ТІЛО ЯК СОЦІАЛЬНА ЗНАКОВА СИСТЕМА

Лідія Сафонік

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, kafilos@franko.lviv.ua*

Розкрито природу феномену тіла як певного тексту, знаку, символу. Наголошується на вагомості дослідження феномену тіла як філософсько-соціальної проблеми. Тіло – це певний текст, знак, символ; це форма соціального протесту. Техніка тіла – це система дійових актів людини.

Ключові слова: людина, тіло, знак, символ, закон.

Сучасні соціологи й антропологи досліджують людину, яка передусім має тіло. Тіло – це посередник між біологічним і соціальним, індивідуальним і колективним. Виступаючи на XVIII Всесвітньому філософському конгресі, швейцарський філософ Е. Агацці поставив запитання: „Чи можна вважати, що людина – це тіло”. Французькі філософи на чолі з А. Глюксманом вважають, що авторитарна думка душила людину. Людську плоть упродовж багатьох сторіч оспівували, осміювали, нею захоплювалися і її топтали. Один із персонажів Томаса Манна сказав, що “тіло випромінює велике й Божественне сяяння, це святе й дивне явлення форми й краси, в любові до нього є великий гуманітарний інтерес до людства, і це могутніше начало, ніж уся педагогіка світу разом взята! Це заворожуюча краса, безсмертне буття у часі й буття по той бік будь-якого часу” [1, с. 142].

До розгляду проблеми тіла зверталися такі філософи: Платон, Аристотель, Епікур, Августин Блаженний, Т. Аквінський, М. Кузанський, Б. Спіноза, Г. Гегель, А. Шопенгауер, С. де Бовуар, А. Глюксман, М. Фуко, С. Дюркгейм, М. Мосс, М. Турье та інші.

Метою написання статті є наголошення на значимості для сучасної людини дослідження глибини соціальної символічності людського тіла.

Тіло – це певний текст, реалізація знакової діяльності людини. Людина може читати тіло іншої людини як певний текст. Тілесні якості її, характер сформовані певними стилями життя, і саме тому є такими, які не можна скопіювати. Кожній людині притаманні певні способи жестикуляції, домінуючі пози, форми сексуальності. Тіло несе на собі відбиток своєї епохи. Дух часу просвічується крізь погляд людини, її манери, специфіку мовлення. Якщо сучасну жінку вдягнути в плаття “а ля Ватто” й нарум’янити щічки, то сучасник не повірить у правдивість перетворення, оскільки погляд очей, манера спілкування, тілесні рухи вкажуть на жінку, яка живе на початку ХХІ ст., але вдягнена в історичний костюм.

Не можна говорити про чисто природне тіло, оскільки тіло також є продуктом соціально-історичного буття. Французький структуролог М. Мосс писав у

своїй праці “Техніка тіла” про тіло як перший і природний інструмент людини. Техніка тіла – це те, як люди дивляться, ходять, сплять, бігають, спускаються з гори, їдять, розмовляють тощо. Техніка тіла – це сукупність традиційних дійових актів, відмінних від актів магічних, релігійних і символічних. Кожній культурі притаманні рухи дозволені й недозволені, природні й “неприродні”. Жінкам і чоловікам притаманна різна техніка тіла: вони по-різному сидять, стискають кулак, бігають. Діти-представники неєвропейських культур легко й доволі часто сідають долу, а дорослим європейцям ця манера фактично невластива [7, с. 46]. Історики культури звертають увагу на те, що різним народам притаманні відмінні форми акушерства. Європейці природним положенням породіллі вважають положення на спині, а в інших культурах жінка народжує стоячи або сидячи. Відвідувачі етнографічних музеїв можуть переконатися в тому, що різні народи мають різні форми колиски. Існують культурно-відмінні техніки сну. Одні народи й спільноти використовують подушки, а інші ні, одні вкриваються, коли сплять, а інші ні. Для різних народів властиві різні форми ліжка, дивану. Японці взагалі не знають такого явища як ліжко. Японці, китайці їдять паличками, мусульмани – руками, а європейці виделками й ножами, які ввійшли у вжиток зовсім недавно, так само, як і санвузли. В нашій культурі хитання головою означає „ні”, а нахил голови донизу „так”, а в болгарській культурі все навпаки. Руки людини, яка працює фізично, широкі, огрубілі, з мозолями, жорсткі, часто з темнуватою шкірою, а руки піаніста тонкі, білі, з довгими пальцями.

Сексуальні позиції є найбільш технічним виявом людини, який пов’язаний із мораллю, нормами, традиціями. Недаремно саме індійці створили “Камасутру”. Техніка тіла існує навіть у глибині містичних станів: специфічні пози, особлива їжа, піст.

Існує багато технік по догляду за шкірою, за порожниною рота, гігієни, способів задоволення природних потреб. Міські жителі намагаються знищити наслідки зіпрілості людини шляхом використання різних парфумів. Сільські жителі настільки тонко не відчують запаху поту. Піт людського тіла асоціюється ними з важкою фізичною працею, із врожаєм, який є ціллю всіх їх трудів. Селяни дивуються тому, що міські представники зневажливо ставляться до запаху поту тіла людини. Людина працює щоденно біля землі, худоби, птахів, і вони для неї є її середовищем, світом. Сільська людина сприймає всі запахи, так невинні міський людині, як запах землі, яка годує людину. Адже відомо, що „у поті чола будеш здобувати свій хліб”, – сказав Бог Адамові [3, Буття 3: 19].

Правда, у попередні сторіччя дворяни не мали ванн, душових і навіть туалетів. Приймати гостя у своїй спальні, гардеробній під час задоволення „природних потреб” вважалося великою честю. Ми натрапляємо на історичні пам’ятки у вигляді листів, де чоловік або коханець просить дружину або кохану почекати ще два дні й не митись, оскільки він скоро повернеться з далекої подорожі. Запах людського тіла асоціювався з природністю і викликав статевий потяг.

У різних народів існує відмінне ставлення до дівочої цнотливості. У дівчини є природна ознака її фізичної чистоти – гімен, відсутня у чоловіка. В 20-ті роки

минулого століття американські феміністки пропонували ввести на розгляд Сенату законопроект, згідно з яким усім дівчаткам знищували б дівочий гімен. Правда, в християнській культурі цінність цнотливості завжди була дуже високою. В наш час у великих містах чоловік рідко задає таке питання своїй нареченій, оскільки це вважається непристойним, смішним пережитком. Але в деяких селах до цього часу існує звичай, згідно з яким вранці після першої шлюбної ночі вивішують на подвір'ї простирадло, забарвлене кров'ю нареченої, щоб люди бачили докази її цнотливості.

Правда, далеко не всі народи високо цінують дівочу цнотливість. Наприклад, дівчата таких країн, як Бразилія, Чилі, Індія втрачають свій гімен ще в дитинстві, оскільки їхні матері дуже енергійно їх купують, знищуючи ознаки дівочої цнотливості. А якщо в дівчинки гімен залишається до заміжжя, то чоловік й оточуючі вважають, що дівчинку виховували дуже погано, і вона росла в бруді.

У деяких країнах Близького Сходу існує певний ритуал посвячення дівчини в жінку. Коли дівчинка досягає віку 13–14 років, її приводять у храм і саджають статевим органом на дерев'яний фалос статуї ісламського бога любові. Після цього ритуалу вважається, що дівчина, яка стала жінкою, може виходити заміж. Треба сказати, що після такого ритуалу, який триває 5 хвилин, дівчина може отримати кровотечу або заразитися інфекційним захворюванням. Жрець пильно спостерігає за тим, щоб дівчина віддала свою першу кров богові, тому, якщо дівчина до моменту посвячення виявиться жінкою, то її чекає зневага односельців, які виганяють її з громади.

У країнах Західної Європи останнім часом стало модним звертання до досвідчених чоловіків, які допомагають дівчині позбутися її цнотливості.

Сьогодні можемо говорити про появу такого розділу філософії, як філософія статі. Тіло перебуває в полоні поклику статі. Двостатевість людини – ознака нашої конечності. „Кожний із нас виступає одночасно особистістю і носієм статі, – відзначає Е. Фінк, – індивідом лише у просторі роду, кожен із нас позбавлений другої половини людського буття, позбавлений настільки, що саме ця позбавленість і породжує велику і могутню пристрасть, глибоке почуття, смутну волю до возз'єднання і тугу за вічним буттям – загадкове устремління приречених на смерть людей до деякого вічного життя” [9, с. 357]. Статевий акт приносить миттєве відчуття єднання, яке змінюється відчуттям відчуження, яке вражає людей, які перебувають у стані очікування екстазу. М. Бердяєв вважає, що через таке дихотомічне відчуття суті статевого екстазу, природне життя статі завжди є трагічним і ворожим особистості. Особистість є іграшкою генія роду. Згідно з думкою М. Бердяєва, глибокі потрясіння статі передбачають прихід нової світової епохи. Нова людина є людиною видозміненої статі, яка відновила в собі андрогінний образ і подібність Богові. Тайна людського буття ховається в таємниці природи й сутності андрогіна [2, с. 404].

Варто зазначити, що існує істотна відмінність між андрогінізмом і гермафродизмом. Гермафродизм – це тваринно-природне поєднання двох статей, андрогінізм – це богоподібність людини, її неприродне возвеличення. П. Гуревич го-

ворить, що „жіночий рух емансипації утримує у собі гермафродизмове потворство. У цьому немає краси андрогінної ідеї і жіноче звільнення супроводжується глибокою ворожнечею статей, заздрістю та наслідуванням” [4, с. 210–211]. Філософ вважає, що кохання без відповіді – це гріх проти космосу, світової гармонії та Божественного світопорядку [4, с. 211]. Людина шукає єднання з іншою людиною і часто розчаровується у здійсненні своїх мрій та задовольняється цинічним ставленням до статевого кохання, тим самим плюндруючи своє тіло та дух. Людина не завжди розуміє глибоку таємницю органічної плоти, створеної не за допомогою олійної фарби й каменя, а з живої і тлінної матерії, насиченої таємницею життя й розпаду. Які б думки не висловлювали філософи, можна сказати, що персоніфікація „Я” не може бути безтілесною. Мій голос, волосся, рухи, усмішка є символом мого єства. Духовне багатство або бездуховність проявляються через людський зовнішній образ. Ми розрізняємо бездуховні, прозорі, скляні очі та усмішку, сповнену ніжності, й очі, наповнені турботою. Ми – це наше тіло також.

Дивним і несподіваним виглядає те, що сьогодняшня наука відкрила дуже цікавий феномен: дуже часто людина відчуває себе представником іншої статі, ніж вона є насправді. Таке враження, що людині дали чоловіче тіло замість жіночого й навпаки. Чоловік, згідно зі своєю фізіологічною побудовою, відчуває себе жінкою. Феномен трансексуальності привів до появи нової сфери знання, яка має справу з проблемою ідентифікації статі взагалі. Сьогодні в світі існує безліч „центрів статевої ідентифікації”. Трансексуальний потяг – це устремління до статевої ідентифікації. Цей потяг настільки сильно захоплює людину, що перетворюється в єдину всеохоплюючу пристрасть життя. До людей, які хочуть змінити свою стать, спеціалісти застосовують термін „статева ідентичність”, а не „сексуальна ідентичність”. Людина відчуває себе істотою „неправильної статі”, яку вона хоче змінити, виправити, а статева орієнтація, сексуальність стоїть на другому місці.

Скандинавський мислитель Жан Вьолінде вважає, що відразу до власного тіла є характерною рисою трансексуалів. Зміна статі змінює й саму особистість, стиль життя людини, спосіб мислення й поведінки.

Більшість дослідників, які вивчають цю проблему, визначають суттєву відмінність між трансексуалами й гомосексуалами. Людину з гомосексуальною орієнтацією повністю влаштовує її стать, її поведінка не передбачає зміни статі. Трансексуали дуже часто відчувають почуття зневаги до гомосексуалістів. Чоловік-трансексуал, який шукає іншого чоловіка, сприймає себе як жінку з нормальним гетеросексуальним потягом.

Феномен трансексуалізму проявляє себе в доволі ранньому віці, але розпізнати його можна лише у віці підлітковому або зрілому. Перший період, коли в людини відбувається усвідомлення статевої ідентичності, спеціалісти називають „моментом статевої ідентичності”. Жан Моррі, англійський письменник та історик, який детально описав історію свого перетворення із чоловіка у жінку, згадує, що усвідомлення того, що він народився з „неправильною статтю”, було найбільшим відчуттям [4, с. 215]. Згідно зі статистикою, хірургічної трансформації

найчастіше зазнають люди у віці від 21 до 35 років. Доволі часті випадки, коли трансексуали знову звертаються до хірургів із проханням провести зворотну трансформацію. Суспільства попередніх сторіч відносилися до трансексуалів із достатньо великою повагою. П. Гуревич, цитуючи Ріхарда Гріна, лікаря-дослідника феномена трансексуалізму, пише так: „Ряд описів у класичній міфології, класичній історії, в історії Ренесансу і XIX сторіччі, плюс багато джерел з культурної антропології, вказують на те, що трансексуальний феномен являє собою старе розповсюджене явище” [4, с. 215]. Він вказує, що римська богиня Венера Кастінська була прихильна до „жіночих душ, які перебували у чоловічому тілі”. Він наводить цитати з древніх міфів про зміну статі як результат побажання або покари. Гіпократ ще задовго до Христа описував деяких скіфських чоловіків, які вдягалися і жили, як жінки. У древніх легендах знаходимо розповідь про богів, які були здатні змінити стать людей і тварин, про чаклунок, які володіли магічним зіллям, за допомогою якого теж могли змінити стать.

Філон Олександрійський, філософ I сторіччя після народження Христа, описував чоловіків, які жили, як жінки, і які настільки сильно бажали змінити свою стать, що ампутували свої дітородні органи. Ювеналій, римський поет, який жив приблизно в час білона, із сарказмом описував фемінізованих чоловіків. Генріх III, король Франції XVI ст., вдягався в жіноче вбрання і висловлював бажання, щоб його вважали жінкою [6, с. 216].

У древніх суспільствах трансексуали користувалися пошаною й увагою. Для древніх людей зміна статі вважалася ознакою незвичайності, провісником. Невизначеність статі не вважалося безчестям, а особливим привілеєм. Таке статеве положення вважали ознакою святості.

У мовах американських, індійських племен таких, як Юман, Кокона, Мохаве й Навахо, є слова, які виражають буття чоловіка, який став жінкою. У племенах палеоазіатських, древніх середземноморських, племенах, які живуть на узбережжі Індійського океану, а також серед африканських племен, чоловіків, які прийняли спосіб життя й вбрання жінки, оточували пошаною. Вони переважно ставали шаманами, священиками й чародіями. Саме ці люди, через посередництво своїх не-природних здібностей, навіювали на людей страх і викликали повагу.

Згідно з психоаналітичною концепцією, людині властиві як Анімус, так Аніма. Анімус – чоловіче начало в людині, а Аніма – жіноче. Отже, у нашій психіці чоловіче й жіноче начала знаходяться у певній пропорційній залежності. У тому випадку, коли ця пропорційність порушується, людина має проблеми зі статевою ідентичністю. Батьки дитини, а згодом сама дитина, мають розуміти, яка відповідальність лежить на них. Людина є унікальною істотою, звісно, якщо вона сама це розуміє.

Як бачимо, сучасна людина зіткнулася з проблемою самоідентифікації себе як статі. Англійські лікарі вважають, що через деякий час чоловіки-трансексуали зможуть народжувати дітей. Лікар Уінтон, вважає, що протікання вагітності в чоловіка подібне до позаматкової вагітності. Але, лише при умові забезпечення достатньої гормональної підтримки, чоловік зможе народити дитину.

Його підтримує лікар Саймон Фітель, керівник центру репродукції в Нотінгемі, який говорить, що причин, які перешкоджали б чоловікові виношувати дитину, зараз немає, оскільки людський організм може створити необхідні умови для розвитку людського зародку.

Правда, не всі англійські лікарі настільки оптимістично переконані у вірності вибраного шляху. Професор Ян Крафт вважає, що не треба чинити насильства над природою, оскільки одними з наслідків можуть бути психічні розлади, хірургічне втручання, гормональна перебудова організму, що можуть нанести велику шкоду не лише чоловічому організму, але й дитячому також.

Завідувач відділом психологічної допомоги сім'ї центру „Медицина і репродукція”, психотерапевт-сексопатолог Микола Олійников говорить, що люди мають право експериментувати зі своїм тілом заради майбутньої єдності тіла й духу. Він вважає, що подібна реконструкція чоловічого тіла в жіноче допоможе трансексуалам уникнути хірургічного втручання з метою зміни статі. Природа сама по собі, завдяки згоді чоловіка виконувати репродуктивну функцію, змінить його стать на жіночу. На користь цього рішення він наводить аргумент, згідно з яким хірургічне втручання в організм трансексуала стосовно реорганізації його статі часто показує, що навіть психічно здорові трансексуали не витримують надзвичайно важкого морального навантаження і закінчують життя самогубством. І саме тому, визнавши за чоловіками-трансексуалами право народжувати, суспільство сприяє зникненню такого явища у їх середовищі, як суїцид. У той же час медицина не може гарантувати повноцінного розвитку плоду в утробі трансексуала. Я думаю, що не потрібно настільки радикально корегувати закони природи, а набагато кориснішим і безпечнішим є проведення психокореційної та психотерапевтичної роботи, ніж ступати на шлях боротьби з природою.

Людина певним чином підкоряється „соціальному правилу”. Однією з відомих форм такого підкорення є манера вдягатися. Одяг, який вдягає людина є продовженням її тіла. Одяг – це певний інструмент, за допомогою якого вона підкоряється соціальному правилу. Костюм є певним засобом, завдяки якому біологічний індивід проектує себе на арену соціального життя. У традиційних суспільствах за кожною соціальною кастою закріплювався певний тип одягу. В сучасних суспільствах важко визначити за одягом, у який вдягнена людина, до якої соціальної групи вона належить, наприклад, американський мільйонер може бути вдягнутий у кайдашевий костюм. Сьогодні популярним є готовий одяг, і ми часто класифікуємо людину, згідно з тим, у яких магазинах він куплений: дорогих чи дешевих.

Соціальний код і закон змушують людину тримати тіло в межах норми, „промовляти порядок” про що наголошує С. Дюркгейм. Фактично людина, як правило, прагне виглядати нормально. Правда, відомий французький антрополог М. Тур'є у своїй праці „Тіло” пише, що: “Сьогодні стає важко визначити людину за її манерами вдягатися. Уніформа виходить із моди. Навіть священики вдягаються, як звичайні люди. А після Бріджит Бордо і Мерлін Монро навряд чи хто зможе стати „ідолом”. Навіть статеву приналежність людини важко сьогодні визначити. Мені доводилося відвідувати ліцеї. Так ось, розмовляючи з учнями моло-

дших класів, я дуже часто сумнівався: хто це, хлопчик чи дівчинка? Подібна зачіска, джинси, спробуй, розберися. Після того, як я декілька разів потрапив у скрутне становище і був безжально висміяний, я вже не ризикував легковажно кидатися словами „месє” або „мадемуазель”. Раптом знову попаду пальцем у небо?” [8, с. 46].

Філософ запитує, чи означає це кінець теоретикам? Дійсно, сьогодні кожна людина свободна бути такою, якою хоче, може скинути маску, маскарадний костюм і будь-яку уніформу. На думку М. Тур'є, стверджувати подібне можна з великою обережністю, оскільки не виключено, що саме зараз, у процесі сутінок масок, таємно визріває „нова модель” і ось-ось нав'яже себе, втілиться в особливість, яка втратила схильність. Але, у крайньому випадку, в наші дні мало хто сумнівається у штучності й поверховості будь-яких теоретиків. Набагато гірше, коли їх приймають за вічні істини, закони природи [8, с. 101].

Макс Штірнер назвав свій твір „Єдиний”. Але людина не завжди шукає унікальності, неподібності. Мода – це інфекція, яка змушує бігти до хірурга-косметолога, фарбувати волосся у модний колір, носити модний одяг. Мода глумиться над нами, мучить і терзає нашу душу. Бог створив людину привабливою, гарною, сповненою еротизму, і тому можу сказати, що немає негарних жінок та чоловіків, а є тільки ті, які не змогли розгледіти в собі образ Бога.

Антропологи свідчать, що типи обличчя мають властивість відновлюватися і повторюватися. Природа не хоче слухати голосу моди, яка потребує римський профіль або кавказький ніс. Антропологи також відзначають, що подібні голоси належать людям одного типу. Голос – це вираз нашого образу. Отже, на шляху до розуміння „Я” передусім ми зустрічаємось із нашою тілесністю. Тіло – це перший образ індивіду. „Я” – це моє тіло й моя особистість.

У ХХ ст. дослідники людини говорять про „запис закону на тілі” (М. Фуко, М. де Серпто та інші). Способи записування з давніх-давен вивчалися соціальною та культурною антропологією. Інструменти запису є найрізноманітнішими. У дописемних культурах, де відсутні спеціалізовані інститути, запис відчувається безпосередньо на тілі з допомогою розфарбування або татуювальної голки. Ніж, за допомогою якого наносять шрами при ініціації, служить такій же цілі. Можна згадати довгу історію різки. Сучасний діапазон цих інструментів включає поліцейські палиці й кайданки, клітку для підсудного в залі суду, в'язниці. За допомогою цих об'єктів і предметів держава вписує в тіло людини силу закону. Нам приписують шанувати слуг закону, їх вбрання, предмети фізичного впливу на тіло, застерігають щодо небажаності протидії службовим особам. Шекспір говорив, що „шкіра раба – це пергамент, на якому господар пише свої письмена, а штурхани – це чорнила”. Тіло – це метафора книги.

Мама виховує дитину, використовуючи той самий пергамент і чорнила. Дитина відповідає криком-протестом проти материнської волі, яка часто скерована проти природних потягів дитини: пізнавати речі, людей, себе. „Влада матері над дитиною на ранніх етапах її розвитку абсолютна, і не тільки через те, що від неї залежить життя дитини, а через те, що сама вона, мати, відчуває нестримне ба-

жання цією владою постійно користуватися. Концентрація цього прагнення панувати на такому крихітному створінні дає їй відчуття надвлади, яке навряд чи можливе в будь-яких інших звичайних взаєминах між людьми”, – наголошує Еліас Каретті у своїй праці “Маса і влада” [5, с. 184]. Мати у своєму лоні володіла тілом дитини й прагне й надалі тримати бранцем тіло та душу іншого створіння, правда, до певного моменту це ж на його користь, звісно, якщо батьки не страждають на садомазохістські комплекси. Батьки на тілі дитини записують те, що “... десятки років тому під тиском засвоїла сама й що в ній залишилося сидіти не виколупаним жалом” [5, с. 184]. Ми вивчаємо високі матерії, але бути батьками нас ніхто не вчить і як результат свою “недовихованість”, свої внутрішні страхи, свої комплекси неповноцінності передаємо своїм дітям. І саме тому “ми лишаємось прив’язаними до невивгнаних образів нашого дитинства, а тому й не схильними до необхідних переходів у дорослість. У Сполучених Штатах існує навіть пафос перевернутого наголошення: мета тут не старіти, а лишатися вічно молодими, не дозрівати, віддаляючись від матері, а тулитися до неї” [5, с. 15]. Невже діти мають бути для нас втіленням наших нездійснених бажань, мрій, очікувань. Напевно, інтенсивнішої форми влади годі шукати. Наміри матері щодо дитини, одного тіла щодо іншого набувають конкретності тієї миті, коли стається дотик. Ця мить несе в собі щось вирішальне. Розмірковуючи над цією проблемою, Джозеф Кемпбелл пише: “В ній криються найдавніші наші страхи; ми про цю мить мріємо, ми оспівуємо її в поезії, тоді як наше цивілізоване життя – це не що інше як суцільна спроба її уникнути. Триматиме опір від цієї миті далі чи жертва від нього відмовиться зовсім – це залежить від співвідношення сил того, хто торкається, й того, кого торкаються, а ще більше – від того, як це реальне співвідношення уявляє собі той, кого торкаються” [6, с. 168]. У нашому соціальному житті дотик держави та громадянина в крайній його формі перетворився на арешт, заподіяння шкоди здоров’ю і навіть вбивство.

Західна соціальна антропологія (етнологія) записана на просторі людських тіл людей незахідних суспільств. Суспільству не вистачає паперу і свій закон воно записує на тілі. Страждання й задоволення – це ті почуття, які допомагають тримати тіло в межах соціального закону. Людина страждає від примусу й відчуває задоволення від ідентифікації себе суспільством. Людина стає законним словом соціальної мови, фрагментом анонімного тексту, який приносить їй то огиду, то зневагу, то насолоду й бажання служити. Друкований текст лише повторює цей двоякий досвід тіла, на якому пишеться закон.

Закон обов’язково й завжди вписаний у тіло, інакше він втрачає силу закону. Він трансформує людські тіла в таблиці закону, в живі схеми правил і порядку. Для Канта й Гегеля навіть не існувало закону, доки не з’явився інститут смертної кари. Деструкція тіла є гарантом підкорення людини законові. Закон є основою юридичного корпусу (лат. *corpus* – тіло, зібрання, система законів, сукупність людей, структурне ціле тощо).

Тіло – це форма протесту людини проти обставин, закону, державних структур. Самозапалювання шахтарів, самогубства молодих людей і пенсіонерів, фак-

ти колективного суїциду вказують на те, що людина назавжди свідомо розуміє цінність і значимість свого тіла для закону й використовує його як засіб протесту. Тіло – це певна знакова система, символічна форма буття. Тіло – інструмент, знаряддя, символ, знак, текст. Тіло – це апарат класифікації, метафора структурованої системи.

Ідентичність людини передбачає множинність практик – тілесних, поведінкових. Людина, відповідаючи на запитання: „Хто ти такий?” не лише використовує слова, але й певний спосіб дії. Існує відоме прислів'я: „Скажи мені, хто твої друзі, і я скажу, хто ти”. Людина вдягається певним чином, їсть, проводить дозвілля, вибирає собі друзів, дружину, чоловіка й усе своє оточення, її поведінка репрезентує її саму.

XX сторіччя – це сторіччя великих експериментів: тоталітаризм, фашизм, геноцид, расизм, боротьба із власною статтю. Людське тіло зазнає насилля з боку самої людини. Нормальні статеві стосунки витісняються на окраїну людського життя і змушені існувати на маргінесі буття. Тіло – це останній бастион, який залишився непереможним. Людина хоче обдурити природу й нав'язати їй свої устремління й бажання.

Тіло дароване людині Богом, як оселя душі й духу. Пліондруючи своє тіло, людина знущається над своєю душею, змушуючи її зануритися в темні безодні ірраціонального. Бог створив людину причетною до безсмертя завдяки народженню дітей. Саме про це говорив Платон у своєму діалозі “Бенкет”. Жінка під час вагітності є святою, оскільки носить у своєму лоні нове життя. Чоловік причетний до безсмертя також, оскільки його сім'я, освячене Богом, дає початок нового життя. Невже заради своєї гордині людина хоче спліондрувати святість, яка дарована їй? Ми хочемо відмовитися від шляху продовження людського роду, який перевірений мудрістю людської історії. У процесі таких роздумів як не згадати есхалотогічні теорії християнства. Людина, неначе імпульсивно, гарячкувато підштовхує час апокаліпсису.

Древньокитайська, древньоєгипетська культури давно знали, що світ життя і світ смерті рівнозначні, хоч і розділені певною лінією. Сучасна людина хоче втрутитися у вічні закони буття, і таке бажання не може принести спокою, щастя. Душевний спокій назавжди покидає нерозумного бунтівника. Недаремно у християнстві гордіня – це причина всіх страждань і найбільший гріх.

-
1. Агацци Э. Человек как предмет философии // Феномен человека. Антология. – М.: Высшая школа, 1989. – С. 142–155.
 2. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Высшая школа, 1989. – 378 с.
 3. Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового Завета. – М.: Издание Богословского общества, 1992. – 349 с.
 4. Гуревич П. С. Философская антропология. Учебное пособие. – М.: Вестник, 1997. – 448 с.

5. *Каретті Еліас*. Маса і влада. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 2001. – 415 с.
6. *Кемпбелл Джозеф*. Герой із тисячею облич. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. – 391 с.
7. *Мосс М.* Техника тела. – М.: Б. в., 1992. – 438 с.
8. *Турье М.* Тело. – М.: Б. в., 1992. – 367 с.
9. *Финк Е.* Основные феномены человеческого бытия // Проблемы человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988. – С. 357 – 403.

BODY AS A SYMBOL OF SOCIAL SYSTEM

Lidiya Safonik

Ivan Franko National University of L'viv

Universytets'ka St., 1, L'viv 79000, Ukraine, kafilos@franko.lviv.ua

The nature of a phenomenon of a body as a full text, sign, symbol is disclosed in the article. The philosophy of a body is one of the sections of modern philosophy. The body is the certain text, a sign, a symbol. The technique of a body is a system of working acts of the person. The body is a form of social protest.

Key words: the person, a body, a sign, a symbol, the law.

Стаття надійшла до редколегії 8.02.2005

Прийнята до друку 23. 05. 2005